

ТР-НИН ХООЙЛУЛАРЫ

Россия Федерациязының Тыва Республика талазы-биле Социал камгаладылга фондузунуң Девискээр салбырының 1999 чылда бюджетиниң дугайында

Дээди Хурал 1999 чылдың июль 7-де хүлээп алган

1 чүүл.	Россия Федерациязының Тыва Республика талазы-биле Социал камгаладылга фондузунуң Девискээр салбырының 1999 чылда бюджетиниң орулгалар	66,8 млн. рубль түнге база чарыгдалдар талазы-биле 66,8 млн. рубль түнге бадылаар.	Республика талазы-биле Социал камгаладылга фондузунуң Девискээр салбырының орулгаларын 1999 чылда дараазында дөстөрүнн күсели-биле:
2 чүүл.	Россия Федерациязының Тыва Республика талазы-биле Социал камгаладылга фондузунуң Девискээр салбырының	66,8 млн. рубль түнге бадылаар.	(млн. рубль)

1999 чылдын январь 1-де акша-хоренгилеринн арты	(-1,1)
Камгаладылга дадырлары	46,8
Кирер өске-даа акшалар	3,9
Россия Федерациязының Социал камгаладылга фондуздан кирер бюджет иштинин акшалары	17,2
каттыкшак 66,8 млн. рубль түнге бадылаар.	

3 чүүл. Россия Федерациязының Тыва Республика талазы-биле Социал камгаладылга фондузунуң Девискээр салбырының

Пособие төлээринге, шупту Ажылчы чонуну база оларның өг-бүлелериниң кежигүннериниң санаторий-курорт хандырылганын Бичин урулгарны кадкышдырынга Социал камгаладылганы боттандырынгга оон иштинде:	4,2
Ажыл төлөвириниң фондузунга Россия Федерациязының Социал хандырылга фондузунче шилчидер акшалар	3,8
Өске-даа чарыгдалдарга түннүг рубльди шилчидер.	3,5
1999 чылда дараазында сорулгаларже:	1,5
	(-1,4)
	(-0,1)

4 чүүл. Бо Хоюду ону албан езу-биле парлаан хүнүнден күштүг болуп эгелээр.

Тыва Республиканың Президентизи Ш. ООРЖАК.

Кызыл хоорай № 323 1999 чылдың июль 26.

1999 чылда Тыва Республиканың экология талазы-биле республика фондузунуң бюджетиниң дугайында

Дээди Хурал 1999 чылдың июль 7-де хүлээп алган

1 чүүл. 1999 чылда Тыва Республиканың Экология талазы-биле республика бюджетиниң орулгалар талазы-биле 1,6 млн. рубль түнге база чарыгдалдар талазы-биле 1,6 млн. рубль түнге бадылаар.	2 чүүл. 1999 чылда Тыва Республиканың Экология талазы-биле республика фондузунун орулгаларын долгандыр турар хүрээ-леди хирлендирин бок-талдырганы дээш төлө-вирлерин күсели-биле	1,6 млн. рубль хемчээлдиг кылдыр доктаадып тургузар.
3 чүүл. Тыва Республиканың Экология талазы-биле республика фондузунун акша-хоренгилерин 1999 чылда дараазында сорулгаларже:		(млн. рубль)

бойдус камгалаар хемчеглерге, мониторингке, эртем-шиңчилел ажылдарына нормативтиң информация, техниктиң болгаш методиктиң хандырылгаче экология фондузунуң күүссекчи дирекциязының ажылдарына	0,6
Федералдыг экология фондузунче шилчидеринче	0,5
Россия Федерациязының бюджетинче	0,2
рубльди шилчидер.	0,1
0,2	

4 чүүл. Бо Хоюду ону албан езу-биле парлаан хүнүнден күштүг болуп эгелээр.

Тыва Республиканың Президентизи Ш. ООРЖАК.

Кызыл хоорай № 329 1999 чылдың июль 26.

Россия Федерациязының Тыва Республика талазы-биле Чурттакчы чонну ажылга тургузар фондузунуң бюджетиниң дугайында

Дээди Хурал 1999 чылдың июль 7-де хүлээп алган

1 чүүл. Россия Федерациязының Тыва Республика талазы-биле Чурттакчы чонну ажылга тургузар фондузунуң 1999 чылда бюджетиниң орулгалар талазы-биле	Россия Феде-рациязының Тыва Республика талазы-биле Чурттакчы чонну ажылга тургузар фондузунун ак-	12,8 млн. рубль түнге база чарыгдалдар талазы-биле 18,2 млн. рубль түнге бадылаар.	рациязының Тыва Республика талазы-биле Чурттакчы чонну ажылга тургузар фондузунуң 1999 чылда бюджетиниң орулгаларын дараазында дөстөрүнн күсели-биле:
2 чүүл. Россия Феде-рациязының Тыва Республика талазы-биле Чурттакчы чонну ажылга тургузар фондузунун ак-		5,4 млн. рубль болур.	

Акша-хоренгилериниң чыл эгезинде арты	0,1
Камгаладылга дадырларының кирери	12,0
Кирер өске-даа акшалар	0,2
Хуусаазы узаан өрелерни чыыры рубль түннүг кылдыр доктаадып тургузар.	0,5

3 чүүл. Россия Фе-дерациязының Тыва Республика талазы-биле Чурттакчы чонну ажылга тургузар фондузунун ак-

Социал камгалаал фондузунче шилчилгелер (20 хуузу)	2,4
Ажылга тургузарының идепкейлиг программаларына	2,3
Ажыл чок деп санаттыгган улусту материал талазы-биле деткириниң программаларына	8,6
Улусту ажылга тургузарының күрүне политиказының информация талазы-биле хандырылганын программаларына	0,1
Фондузу эргелеп башкарынга чарыгдалдарга оон иштинде:	4,8
ажыл төлөвириниң фондузунга рубльди чарыгдар.	2,8

4 чүүл. Бо Хоюду ону албан езу-биле парлаан хүнүнден күштүг болуп эгелээр.

Тыва Республиканың Президентизи Ш. ООРЖАК.

Кызыл хоорай № 325 1999 чылдың июль 26.

ШЫН

Ниитилел-политиктиг солун

Солун 1925 чылдың август 31-де үнүп эгелээн

№ 65 (16127) 1999 чылдың август 10, вторник Ат салган шагы Садар өртээ дугуржулга езугаар. 20.30

Көдээниң көөннери

I. ЧАЙЛАГДА ААЛДАР

Чеди-Хөл ко жуунунуң тову Хову-Ак-сыне үнүп ора чайлагда кожа ийи аалга кире дүштүвүс. Изиг-халында белин чайлаг көк өңүн шыкынар эвес, ында кожа өглер мээни караамга холчок чараш кылдыр көзүлдү. Баштай кирген коданы-выста элээди оолдар бар болду.

— Удуг кижилеринер кайнаар барганы ол ирги? — деп айтырдывс.

— Ачавыс мал соонче чоруткан. Оон өске кым-даа чок, бо-ла боттарывс диген — деп, быжырап далган хоодуп оор оол харышлады.

— Тоду оолдар, инектерни кым саап, оон ак ченин кайзы кылып белеткеп турарыл? — деп айтырдывс.

— Эртенги саалданы — ачавыс, кежээкизин — бистер, шупту ажылды чүгле боттарывс кылып турар бис — диди.

Өг иштинин арыг-шеверин магададывс. Инек саар, аал иштинин төнмөс-батпас аар-саарын база олар кылар. Черле солун оолдар болду. Хой айтырлар салырындан бот-хууда элчоксундум, чүгле чангыс айтырыг салдым: — Ачанарниң ады ки-

мыл, хар-назыны чүү хире кижиги ирги?

— Соскал-оол Оюн, 60 хар ашкан — диди.

Бичин оолдар шала бижирген турар янзылыг. Элээди назын шала порук база болгулаар. Ынчангаш дашкаар үнүп келди. — Чангыс өгге ычча хой оолдар турарын бир дугаарында коруп тур мен. Хооредип чугаалаарга, барык бүдүн салбыр шериг — деп элдесиндим.

Кады чоруур өөрүм элээдилерни чаптап-чарашынды. Бөгүнгү шаг-уе аныак эр хиндиктигерге хой моондактарлыг. Тускай мергежилди чедип-даа алырга, федералдыг, тус чер албан черлерин, организациалар, аныак тыва оолга эжиж-хаалгазын белен ажыдар эвес. Бо талазы-биле чарынчыг чамдык чижек-барымдалдарны сала бзып санадывс-даа. ТАР үезинде безин, оон мурунда-даа ындиг турбаан. Буян-Бадрыг ноянның ак хаан империязынче чоруткан өргүдделери оон бир бадтыккалы. Саны эвээш кошкун малдын чонун эр кижилерин шериг албанынга ажыглазын дилеп ап шыдапкан. "Будуулуук, карагивысты" суг чылдаганга алган. Тыва кижиниң үре-са-

дызы төнмөс ужурулг. Чер-чурттуг, тускай дил-бижиктиг, чүдүлге-сүзүг-леддиг бис. Ол бүгү төре херээ-дир. Төрени кым турдарыл, чылгыны кым манаарыл? Өске-даа айтырыг — будун арга-арыг. Божа-хойтпак "коргудар" кижиги, хой кадарар төл база херек. Херээжен ус-шевер холдарыны белеткээни хуулгазын ак ченин кым чооглаарыл? Дөскел чоктар безин биске ажык-дузалыг. Олар оран-чурт ээлери эрлер-дир. Артык тыва эр кижиги турбас ужурулг, бис шаг-тоөгүден төрөлзөк, эш-оор тыртар, тала-дугай болуусаар езу-чаңчылдыг бис. Кижиги толү каага-даа чоруур...

Улаштыр кожа өгже чоруптувус. Кайы-даа аалда иттар машинавысты ээрип манаашпады. Чогум дүне олар ээриген-не болду ийин.

Ийги аал Дондук Серенчимиттин болду. Бай-Тайга-нын Кызыл-Даг чурттап, "Бай-Тал күдээзи мен" дээр ирей оон-баштак-даа кижиги болду. Оон назыны 70 хар ашкан.

— Чаа кире дүшкенин аалдын эр ээзи бот артан кижиги чүве, оонун ишти калган. Эртендег кежээге чедир малын аар-бизе

чоруур. Улуг дүште ченинип келир, оон улаштыр база чоруптар чангыг, хой чугаа-даа чок эр. Хууда малынга аажок болду ийин. Кадарчылаар дээш өрү-куду чорук-шоор-даа кылбас кижиги болгай. Чеди оолдуг, оолдары дыңнангыр, ажылгыр-даа чорду. Чамдык элээди назынныглар ышкаш бажын-даа дер-гилевес. Малдыг, ажыл-агыйлыг кижилер чаш-даа болза, амдыралының кол уг-штин кайыны салыр ийик — дээш, оонун иштинин дугайын улаштыр хоореди. — Бо кадай-биле харын чугаалажып көрүнер, ырда кирген эрескежээ Чавыдак үезинде "Элегеске, күрээкономга" тулган кыстарың бирээзи турган. Каш чыл бурунгаар оон-биле душчуп алдым. Ынакшылда назы турар эвес. Элегестин малын 12 чыл кадардым. Бай-Тайгага база мал малдап чордум, анаа 31 чыл малчыннаан.

Бөгүнде назы улгаткан, хууда орупканывс бо. Кыштаавыс Дүвүренде, чайлап оорар черивисти Чиланыг-Аксы дээр. Сиген-ширбиливисти ажы-төлүвүс белеткежир. Он шаа хой бар, инек харын озул ор, оон алдызын саап ор бис. Хову-Аксыдан дедир чоруу ора бисти

(Уланчызы 2-ги арында).

СЕРИИН ЭВЕЙН-ДИР

Эрткен кижин мал чылды бергедежип ашты. Чылдагааны билдингир: мал чемнериниң курлавыры чедишпейн барган. Колдуунда аныак-шырактары тын менди үнген чүве. Одар-белчир база чегей. Тайгаже үнеринден өг ишти эрткен чылын корткан кижиги. Бо чылын дем-билевис шору бис. Ылангыя оглувус шеригден хала-жып келген. Таныжар уруг база бар. Кожуун төвүнден-даа болза, мал ажылынга эптиг кыс болду.

— Кызылда үш чыл өөр-ренгеш, улаштыр ажил-даар ажил тып чадап кагдым. Силерниң оглунар-биле чагаалажып тургаш, мурунда-ла таныжар турдувус, суурунарга чедип кээп, "күдээлей" бергеним ол — деп баштактанды.

Чогум оглум шала ыя-дымчал, кыс уруглар чан-ныг болгай. Ынчалза-даа кара ажылга шору кижиги. Шериг-далай флонуун "көк морягы". Школа доосканында, ылбай холчок чүве. Чүү боор, Баренцо-воруну соок, хаттыг көк, коргунчуг далайында да-дыгыл калып-тыр. Чангыс салбыр шериг өөрү база угаан-сарымдыг улус бооп-тур. Командирлери шынгыны, кадыг-даа болза, солдаттарынга хамаарыл-газы кижизиг турган боор. Орустаары-даа шору келди.

— Сыгыртып, каргыраалап турумда шериг хуусаам төнүп кагды — деп хөөрежик.

Биске доктаагаш, турму-чуй берген кысты кижиги ча-

КЫМ ХАРЫЫ БЭЭРИЛ?

Кызыл-Даг суурунуң шко-лазында үжен шаа өскүс уруглар чурттап, өөренип турар. Оларга кым-даа, кандыг-даа дуза катпайн турар, чүгле боттарының бичин пенсия акшазынын шаа-биле аргастанып турарлар. Уруглар боттары идик-хевин, аш-чемин, хо-мурун, шала будуур бу-дуундан өрү пенсиязы-би-ле садып ап турар. Уруглар будун өскүстер, ынчангаш совхозтан хлепти, эътти, мүн чемнерин халас хан-дырып турар бис. А эки шагда өскүс уругларны күрүнениң долу хандырыл-газынга чурттадып, өөр-едип турган болгай. Ам ол эки чаңчылывс канчап барган? Кожуунуң өөр-едилге килдизи, кожуун чагыргазы бо дугайында моон соңгаар чүнү бодап турар ирги?

1998 чылда 3 сезонга 75 кижини дыштандырган бис. Ол дээш "Кызыл-Даг" КААК-тын чарыгалы ниитизи-биле 17 муң 500 рубль болган. Чагырга-даа, кожӨК-даа чангыс көпөк бербээн. Соцстрах ол акле-шаны төлөп бээр болгаш мынчага чедир чок.

Бо чылын ийги сезон август айның эгезинде төнгөн. Ам үшкү сезон эгелээн. Анаа 75 уруг дышта-нып ужурулг. Кызылдан хынап келгеш, 5 муң рубльди өскүс уругларга берзин дээн, мынчага ол акша чок. Ийги сезонда кожӨК биске 700 рубль, 4 шил масло, 2 борш, чартык шоодай далган берген, оон ынай чүү-даа чок. Ол сезонда чем чогу-биле уруг-лар дыштанмаан. Лагерь хагынган. А херек кырын-да кожӨК ычча уруглар дыштанган деп, меге медээ саннар берип турар. Ол бердинген хой акша-төгери кайнаар кирип турарыл? Соцстрах уруг-лар дыштанган дээш чүс муң чыгымы рубльди ко-жуунче шилчиткен болгай. Орта кым харыы бээрил? Ынчангаш кожӨК-түң бухгалтериязын хынап көр-ү чугула.

Петр САРЫГЛАР, Кызыл-Даг школазының директору.

ШАЛЫПЧЫ АЙНЫ ЧАРЛААШ...

Тожу кожуунуң араттары, төрөл-бөлүктери, хуучон мал чеминиң белеткелинче кирипкенер.

Кожуунда мыйыстыг бода мал колдап турар. Хуучонда ортумаа-биле 1700 баш мал бар, оларга 1380 тонна сигени алды сумунуң хуу чоно боттарының азырап, остүрүп турар малынга белеткээр. Араттар 2400 тонна сигени белеткээр. "Тол-бул" төрөл бөлүк 90 тонна сигени кезип белеткээр сорулганы салган.

Тоора-Хем суурга ко-жуун чагыргазына сиген белеткелиниң талазы-биле коллегия хуралы болуп эрткен. Анаа көдээ ажил-агый эргелелдериниң специалистериниң, суму даргаларының болгаш араттарыныг сиген кезил-дезинге белеткелини шыг-гы чугаалашкан.

Чамдык черлерде бо чы-лыг сигениниң дүждү богай болуп турар. Ын-чалза-даа тулаалыг, ой-лук-дүйлүктери хол кадыры-тына кезер черлериниң үнүжү эки. Ниитизи-биле актив хуралдарынга көдээ ажил-агый ишчилериниң көдүрүп үндүрүп турар үндезинниг айтырыглары кончуг хой.

Токуда бензин айтыры берге. Чон бензинни Кы-зылдан садып алгаш, суг оруу-биле дажып ап турар. Ол дээрге кончуг улуг чарыгдалдарны үндүрүп турарлары ол. Ынчангаш кожуунуң чоно ниити мал чемнерин белеткеп алырынга чүгдө ботта-

Михаил ОНДАР.

Галина ХЕРТЕК, Хууда дузалал-ажыл-агыйлыг өг-бүле ээзи. Бай-Тайга кожуун.

Харыы сөстөн бериңерем

Саая МАЙНАК

ДОЙ ДООЗУЛГАНДА

Бо чылдың июль 8-те дугаары № 52 "Шында" үнгөн "Тээли" коллективиг ажил-агый каттыжышының...

Мээң бо ады үнүп турар "Тээли" совхозка барык назыным иштинде мал эмчизи болуп ажилдап келгенимни чоңум билер.

Ол ажики чагаа чырыкче үнүп келерге, кол тускай эртемниглерин киржилдези-биле сайгарылганы кылдым.

Ам чагаада кирип турар чамдык айтырларга доктап көрөйүн. КААК-тың кол хоронгизи топ шаңгы чүмү-биле тракторист-механизаторларга үлөс берген.

Минчап кээрге, миндиг сандарга ажил-агыйга чүгүлө чыл хире хуусаада чүмү кылдыр деп мени, инчалза-даа кол-ла мал ажилын харылап келген болгаш маалды моон сонгаар өстүрүп, сайзырадыр сорулга-биле бо ажилда туттунуп чоруурум бо.

бо талазы-биле харыса-газын эки билерде. Акша-тогерикти кызым байдалы-биле артык кезектер кайыш-даа албайн турар бис.

Звениоларын удурткучулары мал чөмүнүн белеткелениң үезинде боттарын хандыртышан. артык кезектери боттары тпн, сазып ап туралар.

Ол чагаа чырыкче үнери билек. "Тээли" КААК-тың кол тускай эртемниглеринин ажил-агыйнын удурткучу Иван Опакайның болгаш оске-даа алдырларның ажилдакчыларының киржилдези-биле сайгарылганы чоруудун, чидиг чугаалашкан бис.

Данов Очур-оолович Монгуш — КААК-тың агроному. Чагаада ожин турары болза, ажил-агыйда топ шаңгыч оран-саванын саздыккан дей турар. Ол шын эвес. Топ шаңгыч оран-саванын чынарларда тоймагалаттыган, үлөстөткө берген турган.

Иван ОПАКАЙ. "Тээли" КААК-тың директору. Бай-Тайга кожуун. да-ла эскерип, арга суменин-даа берип турган мен. Кижини оруп, аиа ажилдап келген төрөэн совхозушак мынчаар хоозурап каарга, сагышка бергезин, хомуданчыны бодан-даа хамыса мен.

Хуралга чугаалашкан

52 дугаарлыг "Шында" парламентин "Тээли" КААК-тың тускай эртемниглеринин болгаш ажилчына-рынның мурнундан бижээн ажики чагаанын харыызын чаптыр харыны бистин талавыстан бербес аргавыс чок болду.

Ол чагаа чырыкче үнери билек. "Тээли" КААК-тың кол тускай эртемниглеринин ажил-агыйнын удурткучу Иван Опакайның болгаш оске-даа алдырларның ажилдакчыларының киржилдези-биле сайгарылганы чоруудун, чидиг чугаалашкан бис.

Ол чагаа чырыкче үнери билек. "Тээли" КААК-тың кол тускай эртемниглеринин ажил-агыйнын удурткучу Иван Опакайның болгаш оске-даа алдырларның ажилдакчыларының киржилдези-биле сайгарылганы чоруудун, чидиг чугаалашкан бис.

Данов Очур-оолович Монгуш — КААК-тың агроному. Чагаада ожин турары болза, ажил-агыйда топ шаңгыч оран-саванын саздыккан дей турар. Ол шын эвес. Топ шаңгыч оран-саванын чынарларда тоймагалаттыган, үлөстөткө берген турган.

Иван ОПАКАЙ. "Тээли" КААК-тың директору. Бай-Тайга кожуун. делегейин инвалидтер организациязы, инвалидтерин бугу-россия нитилели, Москва хоорайны Чааза болгаш "Филантроп" фондузу.

"Филантроп" шаңнал

Бистин чуртувуста 10 миллион хире инвалидтер бар. Олар амыдырал-чурталгазынын айы-биле күрүне-ний хой-нити организацияларының садыг-саарылга структураларының, а ол ышкаш нитилелдинг шыдал-быралыг кезээниң талазындан деткимче-дузаны, ачы-буяны база маанай чурттап чоруурлар.

Оларның идеялеп кыш-ажылыга болгаш дыш-танылгазына таарымчалыг бойдалды хандырары-бистин ниити сорулгавыс, ынчанга "Филантроп" деп ачы-буян фондузу уран чогаадылга талазы-биле ин-валидтерге делегейин "Филантроп" шаңгалын тургускан. Чамдык хой-нити организацияларының бол-гаш культураны сурагылг ажилдакчыларының тала-зындан деткимчени база хүлээп-көрүүшкүнү ол ал-ган. Оргкомитетти тургускан.

ДЕЛЕГЕЙНИН "ФИЛАНТРОП" ШАҢГАЛЫНЫН СОРУЛГАЛАРЫ:

- инвалидтерин уран чүүлүдү янзы-бүрү хевир-леринче калбаа-биле хаара турдары;
—уран чүүлүдү янзы-бүрү хевирлеринге ин-валидтерин профессионал мергежилди сайзырап-кайдылары. Оларнын чо-гаадыкчы ажилдарын үнелеп коору;
—янзы-бүрү чурттарын инвалидтериниң аразына харылааны калбартыри, чогаадыкчы ажил-чору-

Хемчеглерни онааган

Кызыл хоорайнын иштики херектер эргелелинде эконо-микти кем-херек үлгедиглери-биле демисел чорудар килдистин начальниги А. М. Салчак, оң оракаччы С. Д. Доспан-оол баштаан ажилдакчылар ТРН-нин Өөредилге, Социал хандырлга яамаларындан, Аныктар комитетинден специалистер болгаш журнали-стер-биле хоорайнын садыг шугумарын болгаш кез-жээки үеде база хондур ажилдап турар ресторанныр болгаш барларны кезип, социал-профилактика ажил-дарын чоруткан.

Уханова садип алыкчидан 88 көпекти артыкка "чип" алгаш, 84 рубль 30 ко-пектин төлевер чегин бээр тургаш, оон орунга чүгүлө 70 көпекти касса аппаратына басып бергеш туттурган. "Кашлык" кафединде садип турар ээртир суксунар болгаш пиво аймааның сертифи-каттары чок болганындан, саарылгадан 4000 рубль-ди бараанын уштаан. А "Лико" киоскинин садыгчызы И. В. Шала-нинова хергелел үези эртен аш-чем аймаан садип турары дээр торгат-кан. Бо бугу чурум хажы-жыдышкыны кылдыр бурбуктеттинген.

Бистин корр.

САЛЫМ

Тоожу

(Эгеzi № 58-64 "Шында").

Клара, бир стакандан чүп эккел, кылаң кара дугурааннан кудайн. Болар-нын арагасы сүттен бол-баазыраткан—хойтпак арагасы, бистин—технар, ха-ха-ха—деп, кургаг каттырышкан, дамрлары сарбая берген; сирилээш холдээржити ээктирин кударга, уг-биле "койт" дээр стол кырынга холдени берген.

—Ойт, холу сирилээш, чүрээ сирилээш херээ-жең сен, хайраан чүе-ни, чылгантайн—дээр. Багай-оол деп турган ки-жи донгайын чыдырда, Хандываа хавандан оитур идипкеш:

—Чүдээни, бар болгаш, токтү берди ийнаан, олу бээр эвес сен, када берген кара шырчыма—деп, ос-кээрге, оозу соок кара-биле хыныртан оран.

Хандываа идамнаан аттыг болгаш, тпн тын-ман иттигенин:

—Чагаанын, ам-па дил-дир боор мен, эжиминиң буюны болур боор, кара чаштан тура эдержин кел-генин дээр, мээң казан-наамга кирип келгенин дээр ижинтээш—дээр. Чол-димаага дугураанын сунган.

—Мен аас дээрин, Ажи-шүжүңүң үежин ор мен. Үүдөн доза турар арга бар эвес. Ам бижит туттунар, арагаже бажык сукна, диг-рип кижичурттар дээр кызар болза, эки-дир ийин—дээр, амааш.

—Иживик, мээң-биле чаныс катан хоорейн-тирше чүп кылаң баарыл, ишес болзунча, товт—деп, сирилээш, сыган туруп бээрге, пат боорда бинилеп оран ижишкен.

Хандываа чаразын сириткенин оран өөрүңе долгадир дугурааннан, Удустун холдүгүр ко-рунтери холдүгү, чугаа-зың келген. Арны ханы-чур-даа болза, аныак хер-эежен стол кырып аш-тааш, аяктары чулкан. Чойганмааның угбазына аппараны бээр дээр ак-чөмөн стол кырынга оваалай салыккан. Ашта-ны илдиг болгаш, тура халышкан, столду үгел-ген берген. Ак чөм хол бажында барган. Курут-тары кармананканнар.

—Бо-ла сараалыг, үе-чидан улус-тур. Калчап дезип үнерил?—деп бола-ны орда, Хандываа арны кыза берген, өөрү чөм кырынга үнмергезип турда, когээрже аксы-дан ээктирин ижин алган хире, дилы долгай берген. Чойганмааның чанынга олуруп алгаш:

—Хоокүй мени каапкаш барган. Хоорде чыдар ашаам эвес. Кады оскен эжим кээрге, Каткы-хогдуг болбайн канчаар.

Ажыг-шүжүг, караам чажы Аксым дуглап кагган эвес. Аныаксыг эжи-биле Араганы ишенин кан-чаар—деп, дуукусумаар үнү-биле ирлай каапкан, арагалыг стаканын Чойганмааның аксынга үстүрүп келген.

—Ижиңкей аан, бисте чалчык-бузук кижичок, чугаалажып танылгып аалынар—деп, кирбей сал-ды, хертеш халыгды, ортумаак дурт-сынын эр Хандывааның чанынга кыстынын олуруп алган.

—Бодунарын тпн алган шимчир ишкээл, ижин-тинер. Бис хараадада ас-тынар деп бардымыс—деп, чилбизи хайыгган улус албадан туруп бээрге, ажырганы-ажырганы чоог-лапкан.

—Шүптү дигри амытан-нар эжеш, дашка база эштиг. Бо менче чызаалап турар эр ийнаан, эрзин коор ийнаан—дээр, өөрүңе кудуп берген. Мурнуу былашкан чу-гаа, каткы-итки токтү бер-ген:

—Тыва чүвениң чаага-йын. —Ижерге чымчаан. —Куску келбес сугеуг чыттыг, оске амдан чок. —Садыларга, водка, кызыл арага ышкаш, сат-кан болза.

—Чамдык улус чажырып садип турар норжук, мен

бир катан таварышкан мен. —Чылдың дорт үезинде ижер кылдыр болбаазы-радыр болза, мүдөк хой акшаны ушта шаап алдыр-дир ийин.

—Тыва араганы хоруп шаг болган. Шууруун-нары нара шаап, хойт-пакты, араганы кара черже топ турдулар. —Хойтпак тиккен дээр, торгаап турдулар.

—Араганы хоруп, талон-биле садип турда, халап-але, Талоннар садип, от-түндүр кылып шаг болган. —Ынчан "тонмес сарыг" шугалап бажынар амыр-дыш көрбөй турган.

—"Тонмес сарыгы" тпн ижин, көдээге тиккен хойтпак сарыг-суу-биле кы-лып турган. Эгеде ини би-топ: бирээш—хойтпак, ос-кээр—тигер "тонмес са-рыг".

—Ам араганы садыглар-да чүмү чүзүңү-биле чып-турар, аш дан бажындан кара кезежээ дээр, дүңс кезип садыглар.

—Өрттээ чыкк боорга, кижилер "адрестерже" маңыжыр.

—Акшазы чок кижилер аттыг-кеш, дагган-тараа саржаг дээр, чүңү-биле-даа оран алар.

—Чугае дил херек. —Дилениңдер, көдөни-лер, бажы, холу сирилээш кижилер көвүдээр, ол-ла көнүгү.

Бажың ишти үрүңенин турган. Шимээң кезежээл барган.

Хандывааның шыткыр үнү шугаанын соксадып-кан:

—Багай-оол "үш холуу-руң" эккел. Холун эккел. Эжимге сонуургадиги. Ындыг чүе ижин турар эвес, амданың, ажиш көрүң.

Чойганмааның арны изин, чүрээ шимирт дээр. "Чит-бузу, куска келди, ажики аттыг чүе дээр и-кай. Ону ишкеш, олген улус суурда элээр аларган. Мени хораннары ол-дур" деп, боданын орда, Хандываа бо сунуп келген:

—Бистин арагавыс "Т" дир, ижин кор даан, холуп каан арыг "С" шээил. Ки-жилерин ижер-ле чүеви бо-дур. Чондан чылдып калган эвес сен, ишкээр тынгат, ажырыт.

—Шыдавыс мен, илдиг чүе ижин көрбөс мен—деп, хоржол орда, ээрик улустун аксынын анын, чоңгээли холчок боор-га, пақтапкаш, хонну будгангаш, кускузу кели бээрге, соок сук пактадып-каннар. Чойганмаа он холу-биле бажы, солагай холу-биле чүрээниң дужун туттунуп алгаш, "аа бо-ла" деп каан.

—Хоокүйңү, амаап көр-бээни шын-дир, ам шуудай бээр—дигип кааннар.

Демин холууңу, карарты олур четкен, доңгагар илгип чоран чүвөлөр хондурлуп, хоректерин ондөйниң келгенер.

—Бис дээрге, артистер-дир бис. Театр артистери-нин концертиниң өрттээ улуг, а бис чоңуруска халас концерт үндүрүп ирлаар, шүлүктээр, сам-наар улус бис. Ында баган чүд деп! Чалчип, сош-соода үндүрүп турган эвес—дээр. Клара ирлап үңген: Изиг-халымын, ишкәм-нанайг Иштик черден келген-не мен. Дагың черинч чоңу-биле Танышкаштың ашак тылтым.

дээр, чинги көңүгү самнай каапкан. Оон-моон үнер үңген: —Езулуг артист, мунга-ранчыг ирлады.

—сыгырга ышкаш боос-таадыг кулугур-дур ийин. —Чырык шыралайг, чымчак сеткилдиг кижини ырыз-дыр.

—Күжүр уругну үрөп алган эр-дир, кулуугуру Тыва-даа, холуп-даа ара-ганы улай-улай кудуп, иттидип ораннар.

Д и д ы р а ш с ы м а а р баштыг, сыдыгың, чүгүр-түдөңгөш ногаан кара-ктардыг, хаваа хыны ды-рышкактардыг Багай-оол дээр ашак Чойганмааже шилегелин көрүп оран. Чойганмаа эскерип кааш, өскээр көрүңү, караан дескирин оран.

—Мен чоонган мен—дээр, арта туруп келгеш, шедиртеденек ирлап этгелээр.

Сириннадыр, эзимне-дир Чыраалай бээр алдым көнүгү. Чыдыр кара сарым кыстың Чымчак корген кара чараш

Эзимне-дир, сиринна-дыр Эстен маңаар алдым чараш. Эргелениң сарым кыс-тын Эздек корген кара чараш.

—О-ош! Шуу! Күжүр эрип! —Кижиниң ынакшыг бербээл бе?

—Херээженер дүлгээ-зиниң эр кижини мер алсапын, хере корген кара-биле эледиңкеш, чыраа тудуп, куспактай бээр.

—Ашак улус айышдыг, аксы-дылы чымчай бергеш, кыс кижини дуурапал, кыскаш ышкаш холу-биле куспактай бээр.

—Ха-ха-ха-хаа...—деп, чир-шоң каттыржып оран-нар.

—Бядыр, эгенир чүеви чок, илчиннажы, кыян-нажыл, иймактажы, ошкакжы, куспактажы, бирикшип турар улус-тур бо—деп болап, дезиптер дээр, туруп келген.

—Хундулуг малчыныс Чойганмаа Чыргаловна, биске бир иры ирлап берип көрүнерем. Силерни диннаарга, биске улуг ооршкучу болур, үргүлчү сактып чугаалажып чоруу-бис—дээр, Клара ээреш-кеш туруп берген.

—Улус аразынга ирлап чорбаан мен, ыядыр мен. Хой кадарып чораш, аалга чыскаан тургаш, сагыжым чызып ирлап чорууру мен. Силер ышкаш өөрлөжип алгаш, хогелжип чоран болза, ирлавын канчаар—дээр, ийнавай олурган.

—Ирлап бер даан, эжим. Хамык улус сени маңаар дээр, аксы-боску кургай берген боор.

—Үнүм үнер ирги бе? Дылым база долгай бер-ген: Анай чаштан чурттап оскен Авыралдыг чуртум көн-чүг. Амыдыраар кезжим чыаан Алам биле ачам көнчүг.

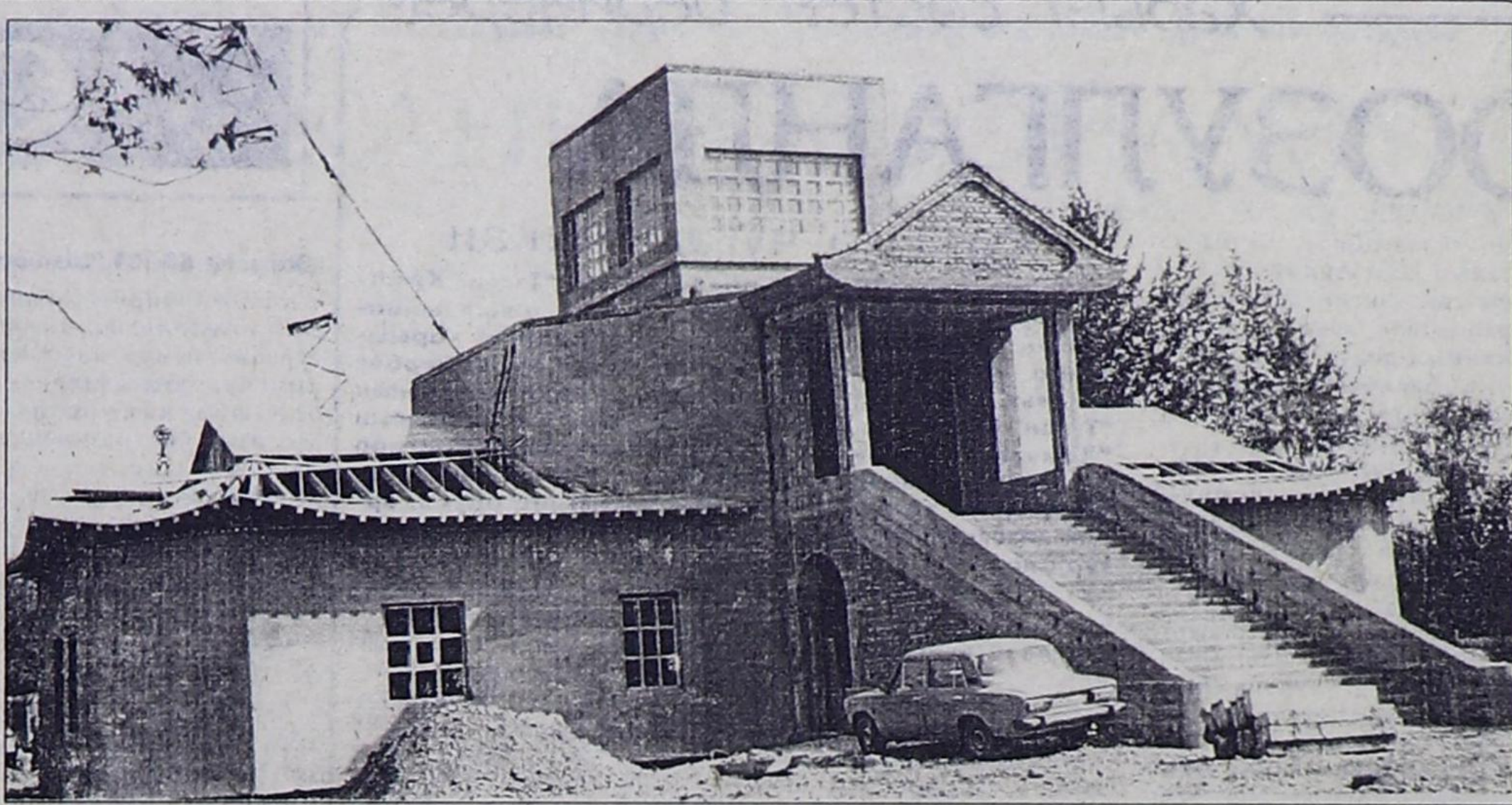
Тывылтан дос—огбеле-рим, Тываларым—чөвүм көн-чүг. Дорге чалап шайын кудар Торелдерим, оорум көнчүг. Аштатпас-даа, суксат-пас-даа Зыраан мар—чөмгерик-чим, Ла-сүдүп доруктурган Ажы-тодум—идегелим.

Карактарым оду болган, Кара баарым когу бол-ган, Бергелерге мени кагбас, Менээ шыңчы ашаам көнчүг. Силер ышкаш технар-лап, Силенейниң чорувас мен, Артыл калган назымын-ны Арыг-чаагай чурттап каар мен.

(Уланчылыг)

ДУГАН-ӨРГЭЭ

Улуг-Хемний кыдында, Кызылда Национал парк аксында Тываның Камбы-Лама эргеленин чагы-биле туттунуп турар Дуган-өргээни тудуу бо хүннерде шапкынчаан. Бо ыдыктыг оран-саваның тудуун кылыр дээш Тываның буддистерин улуг ажилды чорутканын чон билир.

Акша-тогериктин нарын, берге бо үезинде ону тударынга ындыг белең хөргенги кайын тыптыр. Эгезинден тура-ла Дуган-өргээнин тудуун улусчу тудуг кылдыр массалыг информациянын чепсектерин таварыштыр чонга чарлап, ачы-дуза марафонун Тываның Камбы-Ламазы кожуннар айы-биле эрттирип, чон-биле улуг ажилды чоруткан. Оон түннелинде, чондан болгаш албан организациялардан 115 муң рубль кирген. Бо дээрге Дуган-хүрээниң тудуунга арга-жок эвээш акша-дыр ийин. 300 ажыг муң чурт-такчылыг Тываның чурт-такчыларынын 70 хуузу тывалар болгай, бир кижиден 1-2 рубль-даа чыгган болза, оон-даа көүдөй бээр хире. Тыва чон эртен үезинче хая көрүнүп, шажин-чүдүлгезе сагыш салып, чонувустун шаг-тоөгүден сагып чоран чачылдарынче эгил чоруп оран болганы-виста, Тывага сарыг шажинның Дуган-хүрээниң тудуу бүгү чонун тудуу болуру чоптуг. Чонун сагыш-сеткилин угаан-медерелинин арыглаашкынын төвү болур журулуг.

Дуган-хүрээниң төлөвилелин архитектор Фан Че Ир кылган. Шынап-ла даштындан көөрге, дыка чараш тудуг. Оон төлөвилели база дыка нарын дээрзин тудуун кылып турар ажыг хевирин "Кодээ тудуг" кызыгаарлаттыгнан

харысаалгалыг эштежилгенин мастери Т. Зауткин мынчаар чугаалады: — Даштындан көөрү-кере бичи тудуг кылдыр көстүп турар, а херек кырында кыла бээрге дыка-ла нарын-дыр. Колдуу 4 кат тудуг болгай. Колонналар кылыр берге турду, бир дугаар каттан 4 дугаар катка чедир. Моон мурнунда мындыг тудуг кылып турган эвес, бергедеп турган чүдүлгезис хой. Тудуг колдуунда демир-бетон-биле кылдыгнан. Нийти хүрээниң тудуунга 200 кубометр бетон ажылаттыгнан. Ам колдуунда тудуг ажилдары дооступ турар. Удавас сантехника, монтаж ажилдарын кылып доозутарыска, чүгле чаагайжылдыга ажилы артып каар. Иштинин каасталганын Улан-Удеден бурят ламалар кээп кылыр — диди.

Төлөвилел эзугаар алырга, тудугнуң ажилы колдуу дооступ турар. Тудугжулар бо тудугга ий чыл хире ажилдаан болду. Бо үеде тудугну кылыр ындыг-ла амыр эвес аларган. Кажан тудугжулар төлөвилели холга алгаш, кылыр ажилды керээзин чаргаш, тудугну кылып чоруп олурда, акшаның үнези баткан, тудуг материалдарын ортээ өскөн. Бола бүгү тургустунуп келген айтырларга дүүш-түр кысказы-биле чугаалап бээрин ажык хевирин "Кодээ тудуг" кызыгаарлаттыгнан харысаалгалыг эштежилгенин

директору С. Сафринден диледим: — Төлөвилел эзугаар Дуган-хүрээниң тудуу эгезинде 950 муң рубль турган. Акшаның үнезин батканы, тудуг материалдарын ортээ өскөн-биле катал саашкыны чорударыска 3 млн. рубль чедип турар. Тываның Камбы-Лама эргелели чондан 115 муң рубльди дузалап кылыр чыып берген. Ол чүү-даа болбас чүведир ийин. Кылыр ажилды нарынны, акша-тогериктиң бергезин өөренип көргөш, Кызыл хоорайның бүүдүрүгелеринден дилеммез черим чок. Биске кым-даа дузалашпаан. Чүгле "КП-водоканалдын" даргазы В. Фалалев улуг дузаны чедирди. Тыва чонун сагыш-сеткилин көдүрүп Дуган-хүрээниң тудуунга ак сеткилин-биле дузалашкан улуртукчу ол.

Хүрээниң тудуунга Трин Президентизи Ш. Д. Ооржак, Чазак Баштыңының бири оралакчызы В. М. Оюн улуг дузаны чедирип турар. Бистин тургузуп келген айтыр-выска Василий Майлович үезинде харылап берип, акша-тогерик-биле дузалажып кедди. Дуган-

хүрээниң тудуу Кызыл хоорайда туттунуп турар чүве болганда хоорай чагыргазынын даргазы А. Кашинге, оон бири оралакчызы турган Г. Эпке каш-даа четтим. Чаңгыс харыш: "Хүрээ тударынга биске акша көрдүмээ" — дээш чүндү-даа бербээн. Ол хиреде хоорай хөргезин кара туразында чарыгдал турарын чон көрүп тур ишкэжил.

Чамдык организациялар биске дузалажып хамаан-чок шаптыктап эгелээн. Акша-тогериктиң үезинде шилчил келбээни-биле янзы-бүрү үндүрүлгезе 50 муң рубльге өрелени бердвис. Ундүрүг полициязындан бир ажилдакчы келгеш, өнчүвүстү даңзылап алгаш чорупту. Акша кээрге-ле толелтер бис деп чугаалап чададым. "Менээ дагла берип каан, күүседери мээң хүлээлгем" дээр кижиле болуу. Кижиле болуу бо хире ыдыктыг тудугну кылып турда, чон-даа, удуртукчулар-даа деткири күзенчиг чүве-дир ийин.

Ам бир бергедеп турар айтыр — канализация Совет Тываның беш чыл стадионун таварып эртер аларган. Айтырың Президентиге тургустувус.

— Хүрээ тудуу дээрге ыдыктыг тудуг-дур. Ам канчаар стадионну-даа таварыштыр эрттири-нер—дээн. Президент эвес болза, бир дүжүмэт база орукту доора чыдып алыр турган ийик.

Тываның буддистерин, Камбы-Лама турган Агана Хертек кожуннарны, хоорайларны кезип, хүрээ тудуунга чонун ачы-буян марафонун эрттирип, багай эвес ажилды чорудуп турганын билер бис. Шаандагы турган хүрээ-леривисти революшчу берген чон үрөп, тыва чонун нийти культуразына, сарыг шажин талазы-биле чонун угаан-медерелинин сайзыралына кара исти арттырганын кым-даа утпаан. Сарыг шажинның ыдыктыг хүрээни республиканың найсылыгына шынарлыг, чаа төлөвилел-биле кылып доозуп турары, өөрүнчү болуушкун болган канчаар. Моон тудуун деткиринге: хойниги шимчээшкени, партиялар, албан организацияларын деткиме көргүзери күзенчиг аларган. Оон иштин бүүдү, каастап кылып деп чүве белең эвес ажил. Ону сарыг шажин талазы-биле тускай эртемниг кижилер

КАТЧЫЛАРГА

Бо чылын кат, тоорук эки үнгөн. Кат колдуунда чыл санында үнер болгай, а тооруктуң дүжүттүг чылдары 4 чыл болгаш-ла эргилип кээп турар. Бо чаксы доңаттарда кедек черлерниң кады доңуп калган боордан башка, чогу иштики черлерниң кады ажырбаан, кат элбек.

1999 чылдын февраль 4-түн хүнүнде Тыва Республиканың Дээди Хуралынын үндүргени № 153 доктаалыга дүүштүр кат чыыр кижиле бүүрүзү аяап чөпшээрел билет алган турар журулуг. Бо билеттерни арга-арыг ажил-агый черлеринден, тус черни (девискээрни) харылап турар арга-арыг даамылыдан бижиттирип алыр.

Чөпшээрел-билет бижиттирерде паспорт азы өске шынзыдар документ херек. Бир өг-бүлөгө онааштыр кат бүүрүнден 20 килограмм чедир кат чыып алыр. Бо билетти бижиттирерде 5 (беш) рубль төлээр. А бир эвес 20 килограммдан хой кат чыып алыр кижилер 1 килограммга онааштыр 1 рубль 50 копеекка төлээр (төлөвилел билет бижиттирип алгаш) каш-даа килограмм катты чыып ал болур. Чижээ: 30 кг кат чыып алыр дээр кижиле, 20 кг каттын ортээ төлөвейн халас билет алыр, а артын 10 килограммга төлөвилел билет алыр азы 15 рубль төлээр бижиттирер. Халас билет-биле чыгган катты базаарга садары хоруглуг. Садып турган кадын хавыргаш, 1 килограммга онааштыр 7 рубль 50 копеекка торгаар. Хавырган катты саткаш, кирген акшаны тус чер чагыргаларынын бюджетинге бижиттирип алыр.

Билет чок кат чыгган таварылгада, үстүнде чугаалааным эзугаар, кадын хавыргаш, торгаал онаар.

Каттаар билет бижиттирип келген улуска арга-арыг орт халавы бол-дурбас талазы-биле дүрүм-нерни номчуп таныштыргаш, арга-арыг кире-риниң дугайында чөпшээрелдерин (пропускарны) бээр бис. База кайың каттаарын айтып, сүмелеп берип, арга-арыга чораш озаал-чып ал болур. Чижээ: 30 кг кат чыып алыр дээр кижиле, 20 кг каттын ортээ төлөвейн халас билет алыр, а артын 10

ТООРУКЧУЛАРГА САГЫНДЫРЫГ

1999 чылда пөш тоорун белеткээриниң чуруму мындыг:

- бир кижиге 50 кг онаажыр.
- Сайгарлыкчы эзу-биле бир кижиле хүнде 50 килограммдан хойну белеткээр болза.

1 килограмм дээш 2 рубль-биле чөпшээрел билетин садыр алыр, арга-арыг ажил-агыйлары ол билетке кайың тооруктаарын.

үезин, хуусаазын албан айткан турар.

— **ат кырында бижиттинген билет** пөш тоорун белеткээр, сайгарыныга кол документ болур.

— **ындыг биледи чок, бодунуң кара туразы-биле пөш тоорун белеткээр кижилерге** административтиг хемчег онаар.

Тыва Республиканың Арга-арыг ажил-агыйынын талазы-биле күркөмитеди.

ӨӨРЕНИКСЕЗИНЦЕ

Хакасияда Н. Ф. Катанов аттыг күрүне университетиде Тываның күрүне университетинин баазаныга **БОТ-ӨӨРЕДИЛГЕ САЛБЫРЫНГА ДАРААЗЫНДА МЕРГЕЖИЛДЕРГЕ** хүлээп алышкыны чарлап тур:

1. **"Юриспруденция"** — дээди өөредилге баазаныга өөренир. 3,5 чыл хуусаалыг. Баштайгы чылда өөредилге дээш 8 муң рубль төлээр.
2. **"Бухгалтер үчүдү болгаш аудит"** — "Сан-хоо болгаш чээли" ортумак тускай өөредилге баазаныга өөренир. 3 чыл хуусаалыг. Баштайгы чылда өөредилге дээш 6 муң рубль төлээр.
3. **"Бухгалтер үчүдү болгаш аудит"** — дээди өөредилге баазаныга өөренир. 2,5 чыл хуусаалыг. Өөредилге дээш 6,5 муң рубль төлээр. Дооскан соонда, Хакас күрүне университетинин күрүне стандартын дээди билег дугайында дипломун тысыр.

Хүлээп алышкыны беседалажышкын түннелдерин барындап чорудар.

Документилерин 1999 чылдын август 9-тан сентябрь 9-ка чедир хүлээп алыр.

Мындыг документилер херек:

- ортумак тускай билег азы дээди билег дугайында документ;
- 086/у хевирлиг медицина шынзылгазы;
- 3x4 см (булуңчалчак) 6 херек чургуу;
- куш-ажал дептери (хоолгазы);
- паспорт.

Документилерин кодээ ажил-агый факультетинин бажыныга дуужар. Тел: 3-07-63.

КОНКУРСКА КИРЖИЦЕР

Амгы үенин гуманитарлыг институтунун Кызылда филиалы дараазында эртемнерге башкылап ажилдаар күзелдиглерге конкурсе чарлап тур:

- **юриспруденция;**
- **экономика;**
- **менеджмент;**
- **психология;**
- **англи дыл;**
- **математика;**
- **күш-культура.**

Бижидилгени хүнүн-не чорудуп турар.

БАШТАЙГЫ БЕСЕДАЛАЖЫШКЫН

1999 чылдын август 17-де дараазында адреске болур: Кызыл хоорай, Рабочая кудумчузу, 58, тел: 2-42-32, 3-89-97.

Буянын иштүү кижилери ЧАЯНЫГ ЭМЧИВИС

Хандагайтыга ажилдап чурттап чораш, бодум-даа, уругларым-даа арый бээрге. Рев Семенович Михайлов эмчииниң ачы-дузанын та чеже көрдүм ыйнаан. Чүгле мен эвес, бүдүн Өвүр кожунунуң чону оон буянын четтирген дээрзинге бүүрээр мен. Ол бойдустан чаагайтыг "эмчээр" салымныг эмчи дээрзин Өвүр чону, оон кады ажилдап чоруур эш-оору бадаткаар дээрзинге чигизмес мен.

Рев Семенович кончуг аныяанда Өвүрге келгеш, ында ол-ла хевээр чонунга бараан болбушаан. "Якут омактыг узан ак оол келгеш, ам хой-ле тыва оолдар, кыстарлыг кара тыва ашак болган" — деп, өвүр-жүлерин баштактанып турарлары-даа чөп. Ол кожунунуң төп эмчелгезинде 35 чыл ажыр ажилдаан, ам 60 харлаан юбилейин эрттирер деп турары бо. Мынчага чедир ачавыштын бардыгы чаңгыс-даа ат-сывы, алдар-хавыязы-даа чок, ам хой төрелдери Якут-Сахадан аалдап келдирери ол-дур — деп, келинериниң хомудалын дыңнааш, республиканың Кадик камгадал яамызы бир кый-

мыш дээр ирги бе дээн сеткилимден мону бижидим.

Рев Семеновичиниң ачы-толу Якутия барган санында-ла магадал кээрлер болгай. Ол черде чурттап чоруур бистин чаңгыс чер-чурттуглары-висте холнок бедик хүндүкелде, сагыш човаашкында джирдлер. Рев Семенович-биле институтка кады өөренип чоран эжи Кушкаш Ивановна якут оолга баргаш, ында хевээр артып калган. Ачаа кадык камгалалынын ийи дакыр алдардыг аттарындан аңгыда, хой чылдарда шыны ажилдап чорууру дээш хой-хой чингелдердин база эи бедик национал шаңналды тывыскааны дыңнаарга бевин чоргаарынчыг-дыр.

Хүндүлээрим буянын эмчивис Рев Семенович Михайловтун 60 харлаан бийиргалын таварыштыр амы-хуумда байырымны йорээл сөзүмүң согтеп чедэ бээр мен. Ыңчалза-даа ирактан келдир улуг ажилдакчы төрөдериниң мурнунга Чазак деңнелдир бир-ле эки чүвени кылза деп күзелим-дир ийин.

Соскармаа СУНДУЙ. Кызыл хоорай.

ӨӨРЕНИП КӨРБҮШААН...

Тыва Республиканың фармацевтика ажилдакчыларынга кыйгырыг

Өчүнчүн кандыг-даа хевирин хамаанчокка эм-тан бүдүрер талазы-биле ажил-чорудулганын чаа арга-биле ажилдаарынче албадан турар, фармацевтика рыногу амгы үеде Тывада тургустунуп турар.

Амгы үениң фармацевтиканың чугула айтырларын чогумчалыг шийтирээрли чаа хоойлужу-дуганын болгаш нормативтиг баазаның тургустунарындан, фармацевтика албанының ажил-чорудулганын чаа принциптерин ажилдап кылырындан, оон ажил-чорудулганын бүгү хевир-лерин — бүдүрүп үндүреринден үлгелзине болгаш херектедиге чедир чурумчудуп, чаңгыс айыжыдарындан хамаар-гыр. Чүгле мынчан фармацевтика албанының сайзыраарының болгаш хөгжүүрүнүн профессионал функцияларын күсүдип турар күрүне органныр-биле чергелештир профес-сионал хамаарышпас организация болуп турар фармацевтика ассоциа-циязынын ролу улгадыр.

Тывада фармацевтика ассоциациязын тургузуп тура, амгы үеде оон ажил-чорудулгаларынын чорук улганышкыны болур журулуг чүүдлер:

- Тыва Республиканың чурттакчы чонун эмнер-биле хандыраарын эки-життишаан, эмнерини шынарлыга хамаарыштыр негелделерин шыңгы-радып, оларны дээштин база айыл чогун магд-длаары-биле эмнер-аймак-биле хандырылга системазын экижилери;
- рынок экономика-зынын бадалында кадык камгалалында фарма-цевтиканың статусун тодаралып турар фарма-цевтика адырын албан организацияларын болгаш бүдүрүгелерин углап-баштаар чаа хоойлужу-дуганы тургузуу;
- социал экономиктиг чаа байдалдарга фарма-цевтиканың ажил-чору-дуганын чаа принцип-терин тургузуп турар фармацевтика ассоциа-циязынын болгаш оон үлүг-хуузуунун ролун улгаттырар, медицина болгаш эм-таң дузанын

камагаланын национал политиказынга фарма-цевт мергежилдин журу-дузанын бедидери;

- фармацевтика ажил-дакчыларынын профес-сионал соңуургалдарын камгалаары;
- фармацевтилерни өөредип алырынын бол-гаш билени бедидериниң талазы-биле таарымчалыг байдалдарын тургузуп, иденкейлиг киржир;
- Тываның бүгү прови-зорлары болгаш фарма-цевтилерни бистин бо санал-оноалысты өөр-енип корбүшаан. Тываның фармацевтика ассоциациязын тургузар ажилга иденкейлиг кир-жириниң кыйгырдывист.

Кадык камгалалынын өске специалистери-биле бир домей чонун кадык шылын быжыглаар база аарыгларга удур деми-сежир ажил-херектерге чаа тургустунган ассо-циация бодунуң профес-сионал болгаш бедик чаагай сеткилин көргү-зер дээрзинге бүүрээр бис.

Тургузукчу бөлүк.

ШЫН Кызыл хоорай, Красноварский к. 100, индекс 667000.

ТУРГУЗУКЧУЛАРЫ: Тыва Республиканың "Шын" соңун редакциязынын коллективин.

Редакторун хүлээлгезин күүсөдип турар Маадыр-оол КАЛЧАН.

РЕДАКЦИЯ КОЛЛЕГИЯЗЫ: Маадыр-оол Калчан, Алдын-кыс Монгуш, Сергей Хертек, Таан-оол Хертек.

РЕДАКЦИЯНЫҢ ТЕЛЕФОННАРЫ: Кол редактор — 3-43-34; кол редакторунуң оралакчысы — 3-33-91; секретариат — 3-36-82.

Соңун келбейн барганда дараазында телефоннарже доужар: 3-14-94, 3-57-92

КИЛДИСТЕР: Нийтиел-политиктиг килдиз — 3-39-15; Мелээр албаны — 3-34-98; Бухгалтерия — 3-41-16.

Соңун неделада үш катал үнер. Хемээли 2 парлалма ам. Тиражи 3932. Чагыг 68.

АГАР САНЫВЫС: № 4070381040000010000 КВ "Тувакредит", ИНН—1701008465, корр сч 30101810600000000729 БИК 049304729. Соңун Россия Федерациязынын Парлаалга болгаш массалыг информация чепсектеринин талазы: биле хоойлужулганынын чорудулганын контрол болгаш бүрткеленин Тыва девискээр эргеленине бүртүктүнген. Бүртүктүрген дугаары—Т 00007. Соңунда парлалтыг материалдарын авторларынын бозалдары редакциянын туружу-биле дүүшпөй барып болур. Айттыгнан саннары болгаш өске-даа фактылары, дыңдыгылары дээш авторлар боттары харылаар.